

LA POLÍTICA I ELS MITJANS DE COMUNICACIÓ

VERS UN PERIODISME D'INTERMEDIACIÓ

JOSÉ IGNACIO LÓPEZ VIGIL

radialistas.net

Lima, Perú

Els anys 70, les ràdios populars llatinoamericanes es van proposar –i ho van aconseguir– tornar la veu a un poble secularment silenciats. Moltes emissores, arreu del continent, van dur els seus micròfons fins als llocs més remots per tal que la gent comuna parlés, expressés els seus problemes i frustracions, i també les seves alegries. Aquest esforç va resultar altament educatiu en el sentit socràtic del terme, el de fer néixer idees a través de les paraules. Els nostres avantpassats es van fer homes i dones mercès al llenguatge. Parlant ens vam fer humans. I parlant en públic ens fem ciutadans.

Aquestes ràdios no van ser “veu dels sense veu”, perquè el poble no és pas mut. Van fer una devolució de la paraula segrestada, robada des de feia més de 500 anys, a través de programes d'alta participació: entrevistes, sociodrames, debats, protestes i propostes.

La recuperació de la paraula per part del poble continua essent un objectiu i una metodologia de qualsevol emissora amb sensibilitat social. Però cal recuperar una cosa més decisiva, el *poder*. No construirem democràcia participativa mentre la ciutadania no tingui més i més control sobre les instàncies públiques que li haurien d'estar subordinades, però que no li rendeixen comptes, ni tan sols permeten que les avaluï.

On apel·larà un ciutadà si en un hospital públic no li donen la deguda atenció? On protestarà si els servidors públics estan en connivència amb els infractors privats? A quin espai denunciarà si la justícia no li fa justícia? Els mitjans de comunicació massiva s'han convertit avui en espais privilegiats de negociacions i resolució de conflictes. La ràdio, la televisió, la premsa, les revistes, són medis i són mediacions.

Amb les coses així, moltes emissores estan posant en pràctica un *cinquè periodisme* –que no exclou els quatre coneguts, informació, opinió, interpretació i

investigació–, un periodisme que canalitza les denúncies de la ciutadania i facilita la solució dels casos plantejats. L'anomenem *periodisme d'intermediació*.

Tradicionalment, les ràdios llatinoamericanes es caracteritzen per la seva utilitat. Els servidors socials eren els programes de màxima sintonia, especialment a les zones camperoles. Allà la ràdio feia alhora de correu, telègraf i telèfon. Que si la mula s'havia perdut. Que si la Josefina havia parit un vailet. Que si li portin els sacs de cafè a l'altre camí. Que si les pregaries per l'avi seran demà al migdia. Aquest *noticiari familiar* es tornava més imprescindible en situacions d'emergència o desastres naturals.

Amb menys zones de silenci a la regió, els serveis socials han anat passant a un segon pla. Això no obstant, la complexitat de la vida a ciutat revela noves i més variades necessitats. La majoria de la gent es passa el dia esquivant, o tractant d'esquivar, les innumbrables violacions –grans, mitjanes i petites– dels seus Drets Humans. Per això serveix el periodisme d'intermediació.

De què es tracta? A les emissores, populars i comercials, sempre hi ha hagut gent que hi va i protesta. A través de cartes i línies obertes, les ràdios llatinoamericanes han estat, a més de correus i telèfons públics, altaveus per alçar la veu contra els abusos de poder i fins bústies de desfogament per plorar damunt la llet vessada. Però, ¿i després? no n'hi ha prou amb la denúncia si no s'interpel·len les autoritats responsables. I no n'hi ha prou amb la interpel·lació si no es dóna seguiment als casos denunciats –amb l'eficaç estratègia de la vídua de l'Evangeli– fins que es resolguin.

La intermediació es sol definir com una negociació assistida. En aquest sentit, cal un element neutral per ajudar a assolir un acord per consens a les parts involucrades en un conflicte.

No és exactament aquest el sentit del que plante-

gem, perquè nosaltres no som neutrals. Tanquem files amb la ciutadania, ens aliniem clarament a favor dels Drets Humans. No som jutges, per descomptat, no ens correspon dictar sentència. Tampoc som Estat ni pretenem suplantar el mandat dels servidors públics.

Som periodistes. Com a tals, facilitem els micròfons (o les càmeres o el paper) per tal que el reclam de la ciutadania arribi on ha d'arribar. Fem sentir la veu de la gent davant de les instàncies responsables quan aquestes s'han mostrat irresponsables. I si la gent no pot parlar directament, cedim la nostra veu per tal que les autoritats escoltin, per fer valer la denúncia i trobar una solució justa. Som pontífexs, en el sentit exacte de la paraula, relacionem les dues ribes. I també creuem el pont, al costat del poble que avança.

Si als nostres països la justícia tingués els ulls embenats, potser la ràdio es podria tancar la boca i no posar-se a intermediar. Però aquest és el problema, que les instàncies públiques són fràgils, que la corrupció creix més de pressa que les males herbes, i que molts ciutadans i ciutadanes, encara que constitucionalment tinguin garantits els seus drets, a la vida quotidiana no saben a qui recórrer quan els trepitgen.

Ara bé, si ja seria perillós suplantar les funcions de l'Estat, es corre un perill semblant si s'erosiona la responsabilitat ciutadana i es promou una mena de paternalisme radiofònic.

A l'Estat preguntant i amb la massa picant. Perquè no és pas qüestió de gaudir els meus drets (ciutadania passiva) sinó també d'assumir les meves responsabilitats (ciutadania activa). ¿Que exigeix una ciutat neta? Doncs he de pagar els meus impostos. ¿Que vull viure en un barri segur? Doncs m'organitzo amb els veïns per tenir-ne cura. La regla d'or del cristianisme també val per l'ètica ciutadana: fes als demés allò que en vulguis rebre.

Així doncs, el periodisme d'intermediació es conforma amb ajudar a resoldre un cas particular, ni tan sols vint casos. Les solucions individuals tenen un gran valor, no se'n pot dubtar, tant pels beneficiaris directes com pels que n'escolten els resultats a través de l'emissora. Però en multiplicarem l'eficàcia si pressionem per transformar aquests processos de resolució de conflictes en polítiques públiques que

impedeixen que es repeteixin. Si el problema és de molts, la solució s'ha de pensar a més llarg termini.

Moltes ràdios locals estan experimentant aquest gènere periodístic perquè hi han descobert la possibilitat d'enfrontar les grans cadenes. Quin és l'avantatge comparativa d'una ràdio local? Exactament el fet de ser local. Per ser-ho està tan a prop dels sots de la cantonada com dels mateixos veïns. Pot denunciar amb coneixement de causa, està més ben ubicada que qualsevol altre mitjà per ajudar a resoldre els mil i un problemes de la vida quotidiana de la seva audiència.

La concepció d'una *ràdio ciutadana* – aquest concepte guanya terreny davant d'altres anteriors com ara *educativa*, *popular* o *comunitària* – permet pensar globalment. L'exercici del periodisme d'intermediació porta a actuar localment. I es tracta d'això, d'una *estratègia global*.

El periodisme d'intermediació també serveix per denunciar els abusos del poder mediàtic. Els mitjans de comunicació s'han erigit com a guardians de les llibertats i drets civils, com un contrapoder que fiscalitza i critica els demés poders de l'Estat. Els periodistes, vigilants de la societat, estan atents a qualsevol violació dels Drets Humans, especialment les que es cometen contra la llibertat d'expressió. I qui vigila els vigilants? Qui controla els controladors? Els programes d'intermediació social van de bracet amb la iniciativa dels observatoris de mitjans, d'aquest cinquè poder del qual ens parla l'Ignacio Ramonet.

Podríem enumerar molts exemples d'emissores que han començat a caminar per la via del periodisme d'intermediació i ocupen excel·lents posicions en el *rating* de la seva ciutat o localitat. Com a "defensores ciutadanes a l'aire lliure", aquestes ràdios augmenten la seva audiència i, fins i tot, milloren els seus ingressos publicitaris. Però –i això és el més important– guanyen credibilitat i es situen en el cor de les audiències.

Resulta evident que aquesta mena de periodisme és arriscat. Porta problemes, exigeix anar on les castanyes cremen. Diríem que és "políticament incorrecte". Però mitjans de comunicació així, audaçs i profètics, són els que ens calen per acompanyar la nova ciutadania llatinoamericana que s'està gestant a la Pàtria Gran que va somiar Bolívar.